

Interneta izmantošana veselības informācijas iegūšanai (divu starptautisku aptauju rezultāti Latvijā)

Biruta Velika, Iveta Pudule, Daiga Grīnberga

Valsts aģentūra "Sabiedrības veselības aģentūra", Latvija

Ievads

Visā pasaulē strauji pieaug interneta un citu informācijas tehnoloģiju izmantošana dažādās tautsaimniecības jomās. Tādēļ ir būtiski noskaidrot, kāda ir interneta lietošanas izplatība veselības vajadzībām, kāda loma šai informācijai ir kopējā veselības aprūpes kontekstā un kā tā iespaido personas uztveri un attieksmi pret savu veselību. Jāņem vērā, ka Latvijā interneta izmantošana dažādu veselības jautājumu risināšanā un informācijas meklēšanā ir jauna parādība, vēl nav uzkrāta pietiekoši liela informatīvā bāze, kas būtu veidota uz zinātniski pamatotiem pētījumiem.

Jēdziena "e-veselība" (angl. *e-health*) konstrukcija radusies informāciju tehnoloģijas ietekmē, līdzīgi kā "e-pasts", "e-komercija" u. c. Ar interneta attīstību ir radušās jaunas iespējas veselības informācijas sniegšanā, un terminu "e-veselība" aizvien biežāk lieto zinātniskajā literatūrā. E-veselību definē kā medicīnas, sabiedrības veselības un biznesa sektoru savstarpēju sadarbību ar mērķi nodrošināt sabiedrību ar veselības informāciju un citiem ar veselības aprūpi saistītiem pakalpojumiem, izmantojot interneta vai citu informāciju tehnoloģiju palīdzību [1].

E-veselības risinājumi sniedz iespējas pacientam daudz efektīvāk sazināties ar veselības aprūpes iestādi, veicina veselības iestāžu un darbinieku savstarpējo komunikāciju, kā arī nodrošina pacienta-pacienta un / vai pacienta-veselības aprūpes speciālista komunikāciju, tādējādi uzlabojot ne vien sniegto veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, bet arī ietaupa aprūpē iesaistīto pušu laiku un resursus [2].

Vairākos pētījumos respondenti kā nozīmīgāko avotu informācijas iegūšanai par veselības jautājumiem atzīmēja veselības aprūpes profesionāļus, ģimenes locekļus un masu medijus [3; 4]. Tomēr sabiedrībā ievērojami palielinās nepieciešamība pēc informācijas veselības jomā un internetam ir arvien lielāka nozīme šīs informācijas sniegšanā. Līdz ar to rodas nepieciešamība uzlabot interneta lietotāju zināšanas, kā šos pakalpojumus izmantot [5; 6].

Pētījumi rāda, ka iedzīvotājiem pieeja ar veselību saistītai informācijai paātrina lēmumu pieņemšanu un aktivitāti jautājumu risināšanā, kas skar katra individuālo veselību [7–10]. Aizvien populārāka pasaulē kļūst iespēja internetā atrast informāciju, apmainīties ar pieredzi dažādu ar veselību saistītu pašpalīdzības grupu mājās lapās. Tā, piemēram, ASV 54% interneta lietotāju bija apmeklējuši kādu mājas lapu, kas sniedza informāciju vai atbalstu cilvēkiem, kurus interesē specifiskas veselības problēmas vai slimības. Interneta lietotāji šādas mājas lapas izmanto, lai kļūtu informētāki par konkrēto veselības problēmu un izzinātu iespējas palīdzēt sev vai saviem tuviniekiem, draugiem, kā arī rastu iespēju labāk sagatavoties ārsta apmeklējumam [11; 12].

Saskaņā ar *Eurostat* datiem, Latvijā interneta lietotāju īpatsvars, salīdzinot ar pārējām Eiropas Savienības dalībvalstīm, ir vidējs. 2008. gadā 27 ES valstīs interneta pieslēgums bija 60% (2006. gadā – 49%) māsaimniecību, bet Latvijā – 53% (2006. gadā – 42%) [13]. Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanā viens no galvenajiem ietekmējošajiem faktoriem ir vecums un izglītības līmenis: vairāku pētījumu dati rāda, ka vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem internetu lieto trīs reizes vairāk nekā vecuma grupā virs 55 gadiem. Visās vecuma grupās vislielākais interneta lietotāju īpatsvars ir starp iedzīvotājiem

ar augstāko izglītību. Vairākos iepriekš minētajos pētījumos kā viens no iespējamajiem faktoriem, kas varētu ietekmēt interneta lietošanu informācijas ieguvei par veselību, tiek minēts dzimums, tomēr nozīmīgas atšķirības netiek konstatētas [3; 13–15].

Darba mērķis

Noskaidrot interneta izmantošanas un tā lietojuma izplatību veselības vajadzībām un to, kā iegūtā informācija internetā iespaido indivīda uztveri un attieksmi pret savu veselību dažādās iedzīvotāju vecuma, dzimuma un izglītības grupās Latvijā no 2005. līdz 2007. gadam.

Materiāls un metodika

Pasaules Veselības organizācija (PVO) sadarbībā ar Eiropas Komisijas (EK) Veselības un patērētāju aizsardzības ģenerāldirektorātu 2005. gadā uzsāka pētījumu par e-veselības patērētāju tendencēm (angl. *e-Health Consumer Trends Survey*). Projekta galvenais mērķis bija noskaidrot patērētāju vajadzības un attieksmi pret internetu kā informācijas avotu par veselību, slimībām un veselības aprūpi katrā no projekta dalībvalstīm.

Pētījumā piedalījās septiņas Eiropas valstis: Norvēģija, Latvija, Portugāle, Polija, Dānija, Vācija un Grieķija. Projekta laikā katra dalībvalsts veica divas aptaujas: pirmā notika 2005. gadā un otrā – 2007. gadā.

Pētījuma dizainu, protokolu un aptaujas anketu izstrādāja un precizēja zinātnieki no projekta dalībvalstīm vairākās starptautiskās darba grupas sanāksmēs divu gadu gaitā. Pētījumam tika izmantots šķērsriezuma pētījuma dizains. Aptaujas anketā bija iekļauti 20 jautājumi. Katra pētījuma dalībvalsts bija atbildīga par anketas tulkošanu no angļu valodas savas valsts valodā un atpakaļtulkošanu no valsts valodas uz angļu valodu, lai nodrošinātu jēdzienu identitāti. Saskaņā ar pētījuma protokolu anketa bija jātulko valsts valodā, izmantojot dubulto fokusa metodi, kuras pamatā izmanto “tulkošanu pēc jēgas” (angl. *translation for meaning*) [16; 17].

Latvijā PVO / EK Veselības un patērētāju aizsardzības ģenerāldirektorāta e-veselības pakalpojumu patērētāju pētījumu veica Veselības veicināšanas valsts aģentūra (no 2007. gada 1. jūlija funkcijas pārņēma v/a “Sabiedrības veselības aģentūra”). Pirmā aptauja notika 2005. gada oktobrī un novembrī, otrā aptauja – 2007. gada aprīlī un maijā. Aptaujas datu iegūšanai izmantoja datorizētas telefonintervijas metodi. Abās aptaujās izlases lielums bija 1000 Latvijas iedzīvotāji 15–80 gadu vecumā, kas bija ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase. Respondenti tika atlasīti, izmantojot stratificēto nejaušo metodi, ņemot vērā administratīvi teritoriālās un nacionālās stratifikācijas pazīmes. Abās aptaujās atlasē tika iekļauti gan fiksēto telefona līniju, gan mobilo tālruņu abonenti. Katrā aptaujā no atlasītajiem potenciālajiem respondentiem datu analīzei tika savāktas 1000 pilnībā aizpildītas telefoninterviju anketas.

Šajā darbā, lai noteiktu iedzīvotāju īpatsvaru, kas vispār ir lietojuši internetu, abu aptauju anketā tika analizēts jautājums “*Cik bieži Jūs izmantojat internetu?*” ar iespējamiem atbilžu variantiem: *katru dienu, katru nedēļu, katru mēnesi, retāk kā reizi mēnesī, neesmu ielietojis internetu, neesmu pats lietojis internetu, bet esmu lūdzis citiem to izmantot manām vajadzībām*. Interneta lietotāju īpatsvara noteikšanai atbilžu kategorijas *katru dienu, katru nedēļu, katru mēnesi, retāk kā reizi mēnesī* tika apvienotas.

Lai noteiktu to interneta lietotāju īpatsvaru, kuri internetu izmanto, lai iegūtu informāciju par jautājumiem, kas saistīti ar veselību vai slimībām abu aptauju anketās tika analizēts jautājums “*Cik bieži Jūs izmantojat internetu, lai iegūtu informāciju par jautājumiem, kas saistīti ar veselību vai slimībām?*” Iespējamās atbilžu kategorijas – *katru dienu, katru nedēļu, katru mēnesi, katru pusgadu, katru gadu, retāk kā reizi gadā, nekad*. Interneta lietotāju par veselības vai slimību jautājumiem īpatsvara noteikšanai atbilžu kategorijas *katru dienu, katru nedēļu, katru mēnesi, katru pusgadu, katru gadu, retāk kā reizi gadā* tika apvienotas.

Ņemot vērā šī pētījuma abu aptauju datu salīdzināšanas iespējas Latvijā, informācija par interneta izmantošanu vispār, tā izmantošanu informācijas iegūšanai par veselību vai slimībām analizēta laikā no 2005. līdz 2007. gadam. Aptauju dati tika analizēti, izmantojot aprakstošās statistikas metodes un loģistiskās regresijas analīzes modeli. Datu apstrādei un analīzei tika izmantota programmas *SPSS for Windows* 16.0 versija.

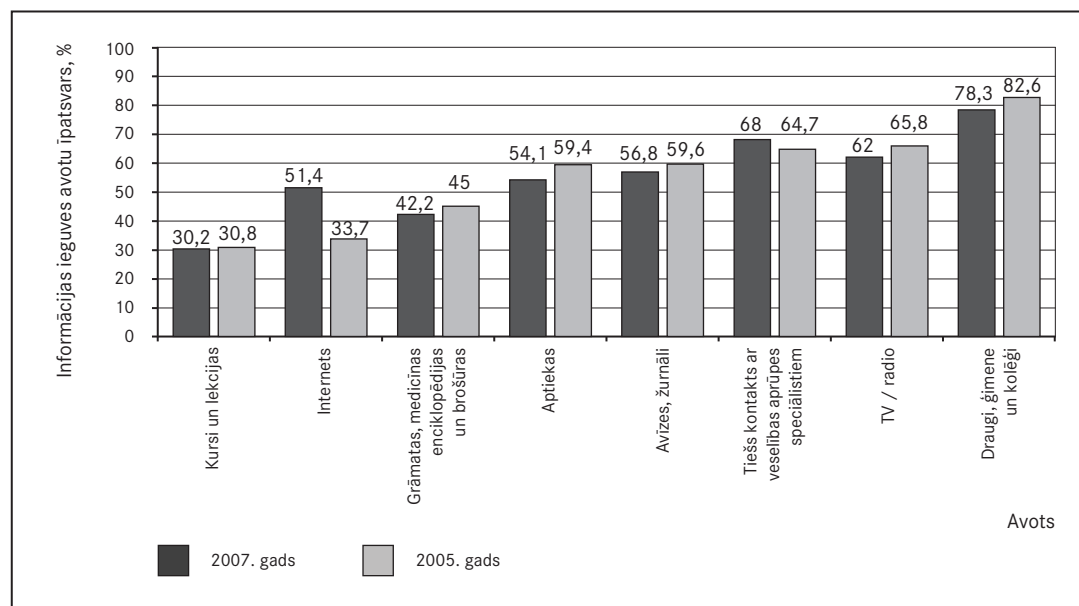
Rezultāti

2007. gada aptaujā piedalījās 454 (2005. gadā – 463) vīrieši un 546 (2005. gadā – 537) sievietes vecumā no 15 līdz 80 gadiem. Respondentu vidējais vecums bija 44,11 gadi (2005. gadā – 44,08 gadi).

Latvijas iedzīvotāji, lai iegūtu informāciju par jautājumiem, kas saistīta ar veselību, izmanto dažādus informācijas avotus. Aptaujas anketā tika iekļauts jautājums par informācijas ieguves avotiem par veselību vai slimībām. Respondenti novērtēja, cik svarīgi viņiem ir šie avoti, izmantojot skalu, kur 1 nozīmē “nav svarīgi” un 5 – “svarīgi”. 1. attēlā redzamais īpatsvars ir “svarīgi” un “gandrīz svarīgi” summa. Galvenais informācijas avots par veselības jautājumiem ir ģimenes locekļi, draugi un kolēģi. Divu gadu laikā interneta nozīmīgums informācijas iegūšanai par veselību vai slimībām ir pieaudzis par 17,7 procentpunktiem. Nedaudz ir palielinājusies tieša kontakta nozīme ar veselības aprūpes profesionāļiem, lai iegūtu informāciju par veselības jautājumiem, bet pārējo informācijas avotu nozīmīgums ir statistiski ticami mazinājies ($p < 0,01$).

1. attēls. Informācijas ieguves avotu īpatsvars par jautājumiem, kas saistīti ar veselību vai slimībām: 2005.–2007. gads (%; n = 1000).

Proportion of information sources for health-related information: 2005–2007 (%; n = 1000).

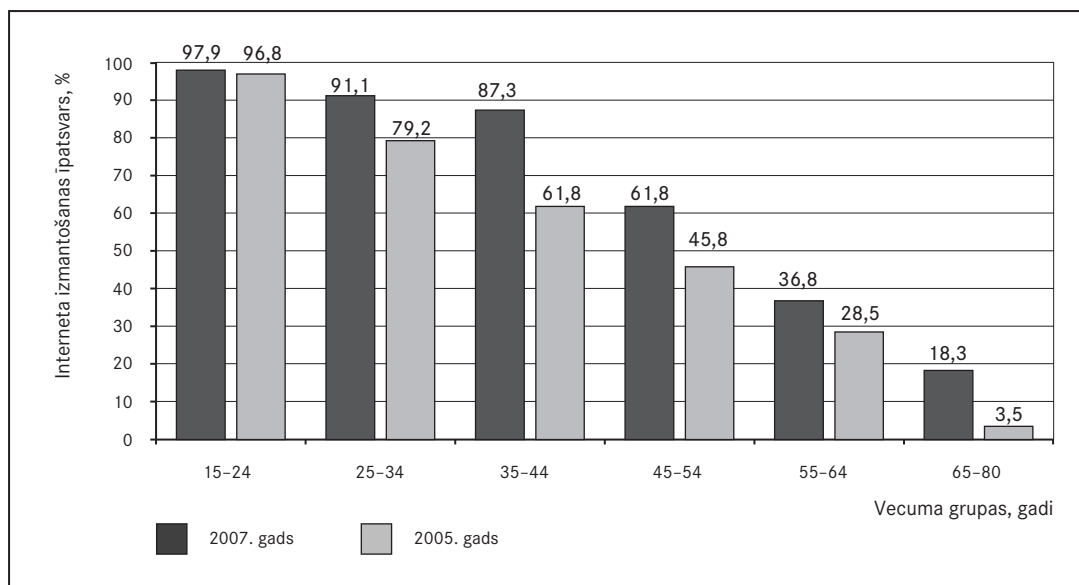
1. tabula. Interneta izmantošana informācijas iegūšanai par veselību vai slimībām: 2005.–2007. gads.
Use of the Internet for health-related information: years 2005–2007.

Aptaujas gads	Kopējā atlase (n)	Interneta lietotāji		Interneta lietotāji par veselības jautājumiem		
		Skaitis (n)	% no kopējās atlases	Skaitis (n)	% no kopējās atlases	% no interneta lietotājiem
2005.	1000	534	53,4	346	34,6	64,8
2007.	1000	667	66,7	470	47	70,3

Apkopojot divu aptauju datus, redzam pozitīvu dinamiku interneta izmantošanā Latvijā. Laika periodā no 2005. gada līdz 2007. gadam par 13,3 procentpunktiem ir pieaudzis kopējais interneta lietotāju īpatsvars (2005. gadā – 53,4% un 2007. gadā – 66,7%). 2007. gada aptaujas rezultāti rāda, ka 70,3% (2005. gadā – 64,8%) interneta lietotāju ir meklējuši internetā informāciju par jautājumiem, kas saistīti ar veselību vai slimībām (sk. 1. tab.).

Kopumā Latvijā vīriešu interneta lietotāju īpatsvars ir lielāks – 71,9% (2005. gadā – 62,4%) nekā sievietēm – 62,5% (2005. gadā – 45,6%) ($p < 0,01$). Tomēr divu gadu laikā būtiski ir palielinājies (par 16,9 procentpunktiem) sieviešu īpatsvars, kuras izmantojušas internetu. No 2005. gada ievērojami pieaudzis arī interneta lietotāju īpatsvars vecuma grupās (sk. 2. att.). Pēc 2007. gada aptaujas datiem redzam, ka 15–44 gadu vecumā gandrīz deviņi no desmit respondentiem bija interneta lietotāji. Šajā laika posmā būtiski palielinājusies interneta izmantošana pēc 35 gadu vecuma ($p < 0,01$).

2. attēls. Interneta izmantošanas īpatsvars vecuma grupās: 2005.–2007. gads (%).
Proportion of Internet usage by age group: years 2005–2007 (%).

2. tabula. Interneta izmantošanas biežums informācijas iegūšanai par veselību vai slimībām: 2005.–2007. gads.
Frequency of Internet use for health-related information among Internet users: years 2005–2007.

Interneta izmantošanas biežums	2005. gads		2007. gads	
	n*	% **	n*	% **
Katru dienu	11	2,1	25	3,7
Katru nedēļu	51	9,6	77	11,5
Katru mēnesi	129	24,2	185	27,7
Katru pusgadu	68	12,7	112	16,8
Katru gadu	39	7,3	40	6,0
Retāk nekā reizi gadā	48	9,0	31	4,6
Nekad	188	35,2	197	29,4
Kopā	524	100	667	100

* n – respondentu skaits, kuri internetu izmanto veselības informācijas iegūšanai

** % – interneta lietotāju īpatsvars, kas internetu lieto informācijai par veselības jautājumiem

Interneta izmantošanas biežums palielinās līdz ar izglītības līmeņa paaugstināšanos: 2007. gadā internetu tika lietojuši 63,5% iedzīvotāju ar pamatzglītību, 63% – ar vidējo izglītību un 82,2% – ar augstāko izglītību ($p < 0,01$).

2. tabulā redzams, cik bieži interneta lietotāji meklē sev nepieciešamo informāciju par veselības jautājumiem. Divu gadu periodā ir par 3,5 procentpunktiem pieaudzis to īpatsvars, kuri šāda veida

informāciju meklē katru dienu un katru nedēļu (2005. g. n = 60 un 2007. g. n = 102). Samazinās to interneta lietotāju īpatsvars, kuri nekad par veselības jautājumiem internetā nav interesējušies.

Vīrieši biežāk izmanto internetu vispār, tomēr sievietes to izmantojušas vairāk informācijas iegūšanai par veselības jautājumiem. 64,1% (2005. g. – 56,1%) vīriešu un 76,6% (2005. g – 75,1%) sieviešu, interneta lietotāju, izmantojuši internetu informācijas iegūšanai par veselību vai slimībām. Ar Hī kvadrāta testu (χ^2) statistiski pārbaudot hipotēzi par dzimuma sakarību ar interneta izmantošanu veselības informācijas iegūšanai, tika iegūts, ka vīrieši statistiski ticami būtiskuma līmenī $p < 0,01$ ($\chi^2 = 15,11$) mazāk izmanto internetu kā veselības informācijas avotu.

3. tabula. Izredžu attiecība interneta lietošanai veselības informācijas iegūšanai: 2005.–2007. gads.

Unjusted and adjusted odds ratios (OR) of Internet use for health-related information: years 2005–2007.

Faktors	2005. gads					2007. gads				
	N	Nesamērotais OR	95%TI	Samērotais OR	95%TI	N	Nesamērotais OR	95%TI	Samērotais OR	95%TI
Dzimums										
Vīrietis	463	0,423	0,292–0,613	0,492	0,295–0,821	454	0,552	0,394–0,774	0,734	0,471–1,144
Sieviete	537	1		1		546	1		1	
Izglītība										
Pamatizglītība	222	0,874	0,515–1,482	0,579	0,210–1,600	198	0,633	0,370–1,085	0,301	0,122–0,743
Vidējā izglītība	248	0,705	0,420–1,184	0,771	0,378–1,575	224	0,610	0,375–0,994	0,490	0,258–0,933
Profesionālā vidējā izglītība	301	0,362	0,224–0,583	0,459	0,250–0,840	315	0,366	0,236–0,567	0,309	0,181–0,528
Augstākā izglītība	228	1		1		262	1		1	
Nodarbinātības grupas										
“Balto apkaklišu grupa”	242	2,02	1,272–3,208	1,521	0,882–2,622	304	1,682	1,124–2,516	1,336	0,836–2,133
“Zilo apkaklišu grupa”	251	1		1		261	1		1	
Vecuma grupas										
15–4 gadi	189	1,941	0,420–8,978	4,896	0,262–91,632	186	2,915	1,318–6,447	11,802	3,207–43,427
25–34 gadi	164	1,466	0,314–6,841	3,691	0,209–65,310	170	2,001	0,910–4,402	6,696	2,026–22,134
35–44 gadi	173	1,161	0,247–5,449	2,678	0,152–47,148	166	1,444	0,661–3,157	5,192	1,596–16,891
45–54 gadi	166	0,926	0,194–4,425	2,683	0,150–47,859	170	0,743	0,335–1,648	2,355	0,717–7,734
55–64 gadi	109	0,911	0,174–4,769	3,247	0,159–66,152	128	1,047	0,420–2,609	4,699	1,237–17,842
65–80 gadi	199	1		1		180	1		1	

* References kategorija – nelieto internetu ar veselību saistītu jautājumu meklēšanai

Abu dzimumu interneta lietotāji jaunākajās vecuma grupās ievērojami biežāk interesējas interneta portālos par veselības jautājumiem. Statistiski ticamu sakarību novēro saistībā ar interneta lietošanu, meklējot informāciju par veselības jautājumiem, un augstu izglītības līmeni: 78,9% (2005. g. – 73,9%) respondentu ar augstāko izglītību izmantoja internetu minētajiem nolūkiem ($p < 0,01$).

Samērojot interneta lietošanu informācijas iegūšanai par veselību (sk. 3. tab.) pēc neatkarīgiem faktoriem (dzimums, izglītība, nodarbinātības grupa, vecums), redzam, ka internetu lietot mazākas

izredzes ir vīriešiem, salīdzinot ar sievietēm, un iedzīvotājiem ar zemāku izglītības līmeni, salīdzinot ar iedzīvotājiem, kuriem ir augstākā izglītība. Savukārt lielākas izredzes izmantot internetu veselības informācijas iegūšanai ir iedzīvotājiem jaunākajās vecuma grupās.

Informācijas tehnoloģijas, to skaitā arī internets, attīstās ļoti intensīvi. Internetu arvien biežāk izmanto veselības aprūpē arī kā informācijas aprites instrumentu starp veselības aprūpes pakalpojuma sniedzēju un saņēmēju. Pētījumā tika iegūti dati par to, cik bieži respondenti izmanto internetu konkrētiem mērķiem saistībā ar veselību vai slimībām.

4. tabula. Interneta izmantošana noteiktiem mērķiem par veselības jautājumiem: 2005.–2007. gads.

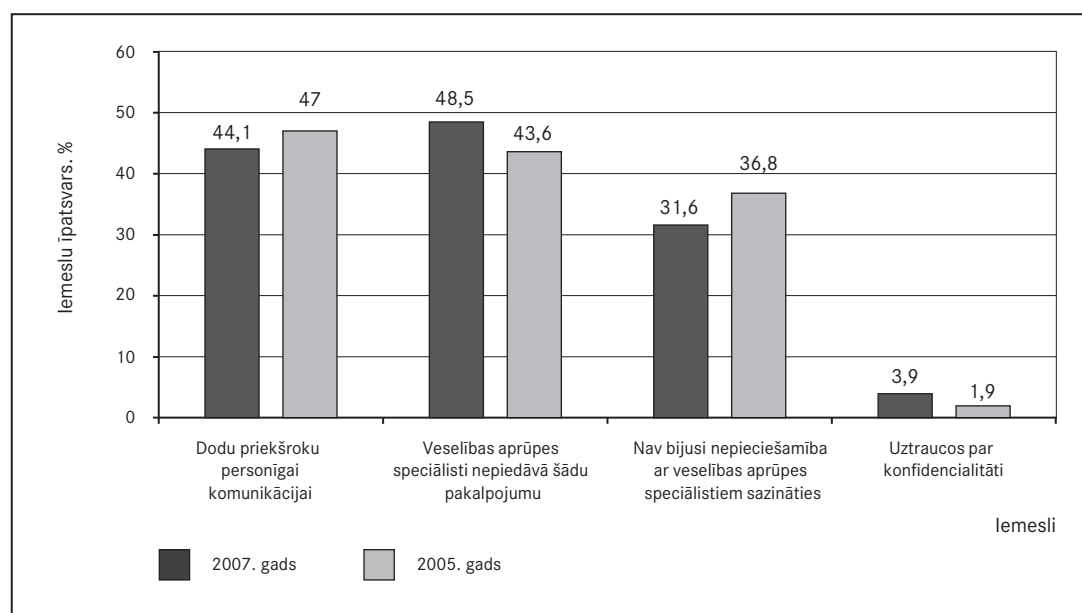
Online activities related to health-related information: years 2005–2007.

Interneta izmantošanas mērķis	Respondentu skaits		No visas atlases		No interneta lietotājiem		No tiem, kas internetā meklējuši informāciju par veselību vai slimībām	
	2005.	2007.	2005. (n = 1000)	2007. (n = 1000)	2005. (n = 534)	2007. (n = 67)	2005. (n = 346)	2007. (n = 470)
	n	n	%	%	%	%	%	%
Lai sazinātos ar veselības aprūpes speciālistiem, ar kuriem nekad nav ticis personīgi	64	94	6,4	9,4	11,9	13,9	18,5	20,1
Lai piedalītos forumos vai pašpalīdzības grupās, kuru tematika ir veselība vai slimības	74	111	7,4	11,1	14,0	16,5	21,4	23,6
Lai pasūtītu zāles vai citas ar veselību vai slimībām saistītas preces	28	51	2,8	5,1	5,3	7,6	8,1	10,9
Lai lasītu par veselību vai slimībām	306	428	30,6	42,8	57,3	64,0	57,3	91,0
Lai meklētu informāciju, kas saistīta ar veselību, lai izšķirtos par konsultācijas nepieciešamību pie veselības aprūpes speciālista	119	303	11,9	30,3	22,3	45,4	34,4	64,6
Lai meklētu informāciju, kas saistīta ar veselību pirms veselības speciālista apmeklējuma	88	228	8,8	22,8	16,5	34,1	36,7	48,5
Lai pēc veselības aprūpes speciālista apmeklējuma meklētu papildu informāciju	99	253	9,9	25,3	18,5	39,7	28,7	53,9

4. tabulā redzam, ka visbiežāk respondenti internetu izmanto, lai lasītu par veselību vai kādām slimībām. Interneta lietotāju, kuri internetu izmantojuši, lai atrastu un izlasītu sev nepieciešamo informāciju par veselību, īpatsvars divu gadu periodā ir pieaudzis par 33,7% ($p < 0,01$). Ar Hi kvadrāta testu (χ^2) statistiski pārbaudot dzimuma sakarību ar lasīšanu internetā par veselības vai slimību tēmām tika konstatēts, ka vīrieši statistiski ticami būtiskuma līmenī $p < 0,01$ ($\chi^2 = 19,77$) mazāk izmanto internetu lasīšanai par veselības vai slimību jautājumiem. Savukārt statistiski ticamu atšķirību vecuma grupās saistībā ar interneta izmantošanu lasīšanai par veselības tēmām nenovēro. Salīdzinot abu aptauju datus, redzam, ka ievērojami ir palielinājies to interneta lietotāju īpatsvars, kuri meklē nepieciešamo informāciju internetā, gan lai izlemtu par konsultācijas nepieciešamību pie veselības aprūpes speciālista, gan lai iegūtu papildu informāciju pirms vai pēc vizītes pie veselības aprūpes speciālista. Savukārt to respondentu īpatsvars, kuri internetu ir izmantojuši, lai sazinātos ar veselības aprūpes speciālistiem, ar kuriem nekad nav tikušies personīgi, gan to, kuri ir pasūtījuši zāles vai citas ar veselību saistītas preces, gan to, kuri piedalījušies forumos vai pašpalīdzības grupās par veselību vai slimībām pieaugums, ir neliels – attiecīgi 1,6%, 2,8% un 2,2%. Līdz ar to statistiski ticamas atšķirības netiek novērotas ne pēc respondentu dzimuma, ne vecuma, ne pēc izglītības līmeņa.

Iemesli, kāpēc iedzīvotāji neizmanto internetu, lai sazinātos ar veselības aprūpes speciālistiem, var būt dažādi. Aptaujas anketā respondentiem tika jautāts par dažiem. 3. attēlā redzam, ka gandrīz par 5 procentpunktiem ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri norāda, ka viņu ģimenes ārsts vai cits veselības aprūpes speciālists nepiedāvā šādu pakalpojumu. Gandrīz puse respondentu dod priekšroku personīgai komunikācijai ar veselības aprūpes speciālistiem, un šo respondentu īpatsvars divu gadu periodā ir pieaudzis par gandrīz 3 procentpunktiem. Nedaudz palielinājies ir to īpatsvars, kuri neizmanto internetu šim nolūkam, jo uztraucas par konfidencialitāti.

3. attēls. Iemesli, kāpēc interneta lietotāji ar interneta palīdzību nav sazinājušies ar veselības aprūpes speciālistiem: 2005.-2007. gads (%).
Reasons why Internet users for health information do not approach the health professionals online: years 2005-2007, %.

5. tabula. Interneta lietotāju īpatsvars dzimuma grupās, kuri ir meklējuši informāciju par veselību vai slimībām un kuriem iegūtā informācija ir izraisījusi dažādas izjūtas: 2005. - 2007. gads.
Effects of Internet search on Internet users for health-related information by gender: years 2005-2007.

Informācijas rezultātā iegūtās izjūtas, darbība	2005. gads				2007. gads			
	n = 346	%	Vīrieši (%)	Sievietes (%)	n = 470	%	Vīrieši (%)	Sievietes (%)
Nemiera sajūta	106	30,6	31,5	29,9	126	26,8	21,1**	31,4**
Pārliecības vai atvieglējuma sajūta	193	55,8	53,1	58,2	253	53,8	45,0**	60,9**
Vēlēšanās mainīt uzturu vai citus veselības paradumus	176	50,9	40,7*	59,8*	266	56,6	46,9**	64,4**
Vēlme ieteikt vai iztaujāt ģimenes ārstu vai veselības aprūpes speciālistus par diagnozi vai ārstēšanas metodi	192	55,5	46,9*	63,0*	276	58,7	52,6**	63,6**
Medikamentu maiņa, iepriekš nekonsultējoties ar ārstu	44	12,7	13,6	12,0	62	13,2	15,3	11,5
Vizītes pieteikšana, maiņa vai atteikums pie ģimenes ārsta vai cita veselības aprūpes speciālista	69	19,9	19,1	20,7	99	21,1	20,1	21,8

* p ≤ 0,05

** p ≤ 0,01

Internetā iegūtā informācija par veselības jautājumiem rosinājusi respondentu vēlmi gan mainīt veselības paradumus, gan radījusi pārliecību par savu veselības stāvokli, gan izraisījusi nemieru vai atvieglojumu. Divu gadu laikā par apmēram 4 procentpunktiem ir samazinājies respondentu īpatsvars, kuriem iegūtā informācija internetā ir radījusi nemieru par savu veselību. Pēc 2007. gada aptaujas datiem (statistiski ticami būtiskuma līmenī $p < 0,01$ ($\chi^2 = 13,8$)) samazinājies vīriešu īpatsvars, kuriem internetā izlasītā informācija par veselības jautājumiem ir radījusi pārliecību vai atvieglojumu par savu veselību. Novēro statistiski ticamas atšķirības pēc dzimuma un vēlēšanās mainīt savus veselības paradumus un vēlmi aprunāties ar veselības aprūpes profesionāļiem pēc iepazīšanās ar informāciju par veselības jautājumiem internetā – vīriešu īpatsvars ir zemāks (sk. 5. tab.).

Analizējot 2007. gada aptaujas datus pa vecumgrupām un internetā iegūtās informācijas par veselību izraisītajām izjūtām, redzams, ka nemieru vairāk jutuši jaunākās (15–24 gadi) un vecākās (65–80 gadi) vecuma grupu respondenti – attiecīgi 32,4% un 31%. Atšķirības statistiski ticamas būtiskuma līmenī $p < 0,05$. Arī pārliecību vai atvieglojumu vairāk jutuši jaunākās (15–24 gadi) un abu vidējo (35–44 gadi un 45–54 gadi) vecumgrupu respondenti, attiecīgi 61,5%, 56% un 62,5%. Atšķirības statistiski ticamas būtiskuma līmenī $p < 0,01$. Savukārt pēc informācijas par veselību iegūšanas internetā vairāk vēlējušies mainīt savus veselības paradumus abu vidējo (35–44 gadi un 45–54gadi) un vecākās grupas respondenti – attiecīgi 60%, 73,2% un 58,6% ($p < 0,01$). Statistiski ticamas atšķirības nenovēro, analizējot pēc izglītības grupām.

Diskusija

Latvijā interneta lietotāju īpatsvars, salīdzinot ar pārējām Eiropas Savienības (ES 27) dalībvalstīm ir vidējs. Internetu kā veselības informācijas avotu izmanto nu jau gandrīz trešā daļa (28%) ES 27 dalībvalstu iedzīvotāju. Analizējot Latvijas abu aptauju datus, redzam, ka interneta lietotāju īpatsvars divu gadu periodā ir būtiski palielinājies. Arī citu valstu pētnieki konstatē, ka pēdējos gados strauji palielinās to iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto internetu, tajā skaitā arī veselības informācijas meklēšanai un iegūšanai [3; 5; 7; 14; 18; 19].

Respondenti galvenokārt internetā ir lasījuši par veselību vai konkrētām slimībām, mazāk iegādājušies medikamentus, sazinājušies ar medikumiem vai diskutējuši forumos. Iespējams, tas ir saistīts ar to, ka Latvijā vēl pagaidām nav izveidots vienots e-veselības portāls, bet ir atsevišķas mājaslapas, kurās ir pieejama informācija par veselības jautājumiem. Tas, cik pieejamā informācija internetā ir adekvāta, pareiza un pamatota, bieži vien paliek informācijas ievietotāju ziņā. Turklāt Latvijas abu aptauju dati liecina par to, ka joprojām visvairāk informāciju par veselības jautājumiem iedzīvotāji iegūst no ģimenes locekļiem, draugiem, televīzijas un radio, kā arī tieši kontaktējoties ar veselības aprūpes profesionāļiem. Amerikas Savienotajās valstīs vairākos pētījumos norādīts uz to, ka lielākā daļa aptaujāto vairāk uzticas tieši veselības aprūpes profesionāļiem. Tomēr pietiekami liela daļa respondentu, kurus interesē konkrēti jautājumi par slimībām vai veselību, pirms sarunas vai konsultācijas ar veselības aprūpes speciālistu meklē informāciju internetā [5; 11; 18]. To apstiprina arī pētījumi, kuros tiešais pētījuma mērķis nav bijis izpētīt uzticēšanos, bet gan interneta kā veselības informācijas avota lietojumu sabiedrībā [10; 11; 12].

Latvijā internetu kā veselības informācijas avotu vairāk izmanto sievietes un iedzīvotāji ar augstāko izglītību un jaunākajās vecuma grupās. Pēc PVO / EK Veselības un patērētāju aizsardzības ģenerāldirektorāta e-veselības pakalpojumu patērētāju pētījuma Latvijas iedzīvotāju pirmās un otrās aptaujas datiem redzams, ka Latvijā vīrieši biežāk internetu izmanto vispār, bet sievietes šo resursu ir izmantojušas vairāk informācijas iegūšanai par veselības jautājumiem. Sievietes ievērojami biežāk interesējas par veselības jautājumiem internetā visās vecuma grupās. Šis fenomens varētu būt saistīts ar to, ka sievietēm vairāk jāiesaistās gan bērnu, gan pārējo ģimenes locekļu veselības aprūpē, līdz ar to viņām ir nepieciešamas zināšanas par šiem jautājumiem [13].

Pētījumā tika konstatēta statistiski ticama sakarība saistībā ar interneta lietošanu, meklējot informāciju par veselības jautājumiem, un augstu izglītības līmeni. Respondenti ar augstāko izglītību ikdienā biežāk izmanto informācijas tehnoloģijas un internetu [13; 14; 15].

Vecums ir ļoti nozīmīgs faktors, kas ietekmē interneta lietošanu, tajā skaitā arī tā izmantošanu kā veselības informācijas avotu. Interneta izmantošana, pieaugot respondentu vecumam, samazinās. Internets ir salīdzinoši jauns saziņas un informācijas līdzeklis, līdz ar to gados vecākajiem iedzīvotājiem Latvijā nav nedz pieejas datortehnikai, nedz arī zināšanu par to, kā šī tehnika darbojas, ne arī tās iespējas. Tomēr, izvērtējot Latvijā veikto abu aptauju datus, redzam, ka interneta izmantošana, tajā skaitā arī veselības informācijas iegūšanai, palielinās arī iedzīvotājiem vecuma grupās virs 55 gadiem.

Pētījums parāda, ka internetā atrastā informācija par veselību vai slimībām rosina Latvijas iedzīvotājus gan mainīt savus veselības paradumus, gan rada viņos pārliecību vai atvieglojumu par savu veselību, gan vēlmi iztaujāt veselības aprūpes speciālistus. Vairāki pētījumi norāda, ka iedzīvotājiem pieeja ar veselību saistītai informācijai palielina lēmumu pieņemšanu un aktivitāti jautājumu risināšanā, kas skar individuālo veselību [7; 8; 9].

Secinājumi

1. Latvijā no 2005. gada līdz 2007. gadam par 13,3 procentpunktiem ir pieaudzis kopējais interneta lietotāju īpatsvars. Par 5,5 procentpunktiem palielinājies interneta lietotāju īpatsvars, kuri internetu izmantojuši informācijas iegūšanai par veselību.
2. 70,6% no interneta lietotājiem 2007. gadā internetu izmantoja, lai iegūtu informāciju par veselības jautājumiem.
3. Vislielākais interneta lietotāju īpatsvars ir 15–44 gadu vecumā. Divu gadu laikā ir būtiski pieaudzis interneta lietotāju īpatsvars pēc 35 gadu vecuma.
4. Interneta izmantošanas biežums palielinās līdz ar izglītības līmeņa paaugstināšanos.
5. Vīrieši biežāk izmanto internetu vispār, kamēr sievietes to izmantojušas vairāk informācijas iegūšanai par veselības jautājumiem.
6. Galvenais informācijas avots par veselības jautājumiem ir ģimenes locekļi, draugi un kolēģi. Tomēr interneta nozīmīgums divu gadu laikā ir pieaudzis par 17,7 procentpunktiem.
7. Latvijas iedzīvotāji internetā galvenokārt lasa par veselību vai kādām slimībām, meklē informāciju par veselības jautājumiem, lai izšķirtos par vizītes nepieciešamību pie veselības aprūpes speciālista vai iegūtu papildu informāciju par veselības jautājumiem pēc veselības aprūpes speciālista apmeklējuma.
8. Divu gadu laikā ir palielinājies gan vīriešu, gan sieviešu īpatsvars, kuri pēc iegūtās informācijas internetā par veselību vēlas mainīt savus veselības paradumus, vēlas iegūt papildu informāciju no veselības aprūpes speciālista par konkrētu diagnozi vai ārstēšanu.

Use of Internet for Obtaining Health-related Information: Results of Two International Surveys in Latvia

Abstract

Background. Information and Communication Technologies (ICTs) have an ever-growing impact on our working and private life and the health sector is no exception. Therefore it is important to investigate the patterns of health-related Internet use, the role of the Internet in the context of healthcare services and how that impacts the patient's attitude toward his health. e-health means ICTs tools and services for health. e-health systems provides patients with better information on treatments, on their condition, and on improved standards for living and make it simpler for healthcare professionals to access and share information, both general and patient-specific.

Methods. The *e-Health Consumer Trends Survey* was carried out in 7 European countries in 2005 and 2007. The cross-sectional comparison design was used. The tool of the survey was a questionnaire with 20 questions. Representative samples were obtained from the general populations in each project

member state. In the case of Latvia, 1000 men and women between 15–80 years old expressed their opinions on the use of the Internet for Health and Illness (H&I) in telephone interviews (*the CATI* method).

Results. 47% (in 2005 – 34.6%) of the total sample, 70.3% (in 2005 – 64.8%) of Internet users had used the Internet for health purposes. Respondents who reported Internet as an important source for health-related information increased from 2005 by 17.7% in 2007. Factors that positively affected the use of Internet for health purposes were youth and higher education. Women were the most active health users among those who were online. Among the Internet users the use of Internet to prepare for follow-up doctor's appointments increased in two years by 23.1%.

Conclusion. The use of Internet increased since 2005 in general and among those who use the Internet for health-related information. The most common way to use Internet in health matters is to read information, second comes using the web to decide whether to see a doctor and to prepare for and follow up on doctor's appointments.

Literatūra

1. Eysenbach G. What is e-health? // Journal of Medical Internet Research, 2001; 3(2): e2.
2. Poensgen A., Larsson S. Patients, Physicaians and the Internet: Myth, Reality and Implications. –Boston Consulting Group, 2001. – Pp.22–23.
3. Spadaro R. The European Opinion Research Group. European Union citizens and sources of information about health // Eurobarometer 58.0, March, 2003.
4. Pennbridge J., Moya R., Rodrigues L. Questionnaire survey of California consumers' use and rating of sources of health care information including the Internet // The Western Journal of Medicine, 1999; 171: 302–305.
5. Baker L., Wagner T. H., Singer S., Bundorf M. K. Use of the Internet and e-mail for health care information: results from a national survey // Journal of the American Medical Association, July16 2003; 290(3): 2400–2406.
6. Eysenbach G., Kohler C. What is the prevalence of health related searches on the World Wide Web? Qualitative and quantitative analysis of search engine queries on the internet // AMIA Annu Symp Proc, 2003; 225–229.
7. Rosenvinge J. H., Laugerud S., Hjortdahl P. Trust in health websites: a survey among Norwegian Internet users // Journal of Telemedicine and Telecare, 2003; 9(3): 161–166.
8. D'Alessandro D. M., Dosa N. P. Empowering children and families with information technology // Arch Pediatr Adolesc Med., 2001; 155: 1131–1136. [PubMed]
9. Bodenheimer T., Lorig K., Holman H., Grumbach K. Patient self-management of chronic disease in primary care // JAMA, 2002; 288: 2469–2475. [PubMed]
10. Internet Access and Empowerment. A Community-based Health Initiative // Journal Gen Intern Med, 2003; 8: 525–530.
11. Fox S., Follows D. Internet Health Resources, 2003.
12. Fox S., Follows D. Internet health resources: health searches and email have become more commonplace, but there is room for improvement in searches and overall Internet access. Pew Internet & American Life Project: Online Report // www.pewinternet.org/reports/toc.asp?Report=95 (sk. 12.05.2008.).
13. Demunter C. The digital divide in Europe, Statistics in Focus // Eurostat, 38/2005.
http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NP-05-038/EN/KS-NP-05-038-EN.PDF (sk. 11.02.2009.).
14. Lööf A. Internet usage in 2008 – Households and Individuals: Science and Technology // Eurostat, 46/2008.
15. Stroetmann V. N., Hüsing T., Kubitschke L., Stroetmann K. A. The attitudes, expectations and needs of elderly people in relation to e-health applications: results from European survey // Journal of Telemedicine and Telecare, 2002; 8(S2): 82–84.
16. Erkut S., Alarcón O., Coll C., et al. The dual-focus approach to creating bilingual measures // J Cross Cult Psychol, 1999; 30: 206–218.
17. Masi C. M., Suarez-Balcazar Y., Cassey M. Z, et al. Internet Access and Empowerment: A Community-based Health Initiative // Journal Gen Intern Medi, July 2003; 18(7): 525–530.
18. Hesse B. W., Nelson D. E., Kreps G. L., et al. Trust and sources of health information // Archives of Internal Medicine, 2005; 165: 2618–2624.
19. Ybarra M. L., Suman M. Help seeking behaviour and the Internet: A national survey // Int Med Inf, 2006; 75: 29–41.